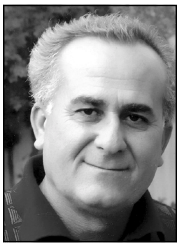

كەریم دەشتی

ئەندرێ مالرۆ.. دیاردەیەكە پۆڵبەند ناكرێ

پەیوەندی مالرۆ بە هونەرەوە بێ دوو دڵی كۆمەڵێ كاریگەرێتی دەگرێتەخۆ، لای هەمووان كەمتر ناسراوە.
مالرۆ بە درێژایی تەمەنی هەوڵی داوە تا پەی بە نهێنی خوڵقاندن ببات، لای ئەو جیهانی ئەدەب دۆڵێكی ئەبەدییە، یان لانی كەم هونەر شتێكە یارمەتی مرۆڤ دەدات بۆ زاڵ بوون بەسەر مەرگ.
هونەر بە جیلوەی ڕەنگاوڕەنگی خۆی ڕەنگدانەوەی ڕۆحی میللەتانە.

مالرۆ دیاردەیەكی تاكە كەسییە و ناتوانرێ پۆڵبەند بكرێ

شارستانێتی بەسەرچووە و مردووە، بەڵام هونەری ئەو شارستانێتییە زیندووە

ڕازی خوڵقانی هونەر:

لە ساڵی ١٩٢٢ (ئەو کاتە ٢٢ ساڵان بوو) لە کاتی بەرگوزاری پێشانگای (گالانیس) مالرۆ ڕایگەیاند بوو کە (ئێمە تەنیا لە ڕێی پێوانەوە دەتوانین هەست بە شت بکەین).

هەست کردن، بینین و پێوانە کردن هەتا خەیاڵیش چەند وشەیەکن کە ڕەفتارو هەڵسو کەوتی (مالرۆ) لە بەرانبەر تەنیا ڕەگەزی ژیانی ئەودا، واتە هەوڵدان بۆ پەی بردن بەڕازی خوڵقاندنی هونەری بە کورتی بەیان دەکات.

ماڵرۆ ڕەخنەگرێک نییە بەچەمکی سوننەتی، ئەو قەت خۆی بە قوتابخانەیەکی دیار نەبەستۆتەوە. ناتوانرێ لەو ڕەخنەگرانە بژمێردرێ کە سەر بە ڕەخنەی قوتابخانەیین وەکو (فور) یا (پیرفرانکاستل) لە ڕەخنەی ئەدەبی فەڕەنسیدا، مالرۆ دیاردەیەکی تاکە کەسییە و ناتوانرێ پۆڵبەند بکرێ، بەڕاستی پێویست بەوە ناکات کە یەکێکی وەکو ئەو بخەینە چوار چێوەی پۆڵبەندێ.

بەڕای مالرۆ بەر لە بیرکردنەوە دەربارەی بابەتێک دەبێ تێی ڕامێنین لێی قووڵ بینەوە، بە شێوەیەک کە کاکڵی مەسەلەکە بە دەست بهێنین و پەی بە خاڵی جوانکاری و لایەنە نادیارەکانی ئەو بابەتە ببەین. تەواوی بەرهەمەکانی مالرۆ لە ڕووی ڕۆشنبیرییەوە دەوڵەمەندن و زیرەکی ئەم نووسەرە مایەی سەرسامی خوێنەرانە... بەتایبەتی لە (سەدای بێدەنگی)دا مرۆڤ دەخاتە باوەشی گیانی سادەکان و بەرەو ڕووی داهێنەرانەی ڕۆشنبیری و شارستانیشی دەکاتەوە. نووسەر بە کورتێیەکی بەرچاوگیر قسە دەکات و خوێنەر لە کلێسای (شارتر) بەرەو هونەری (استث)ەکان و ڕۆمی ڕۆژهەڵاتەوە بەرەو تانکەکانی (تبت)ی دەبات.

لەگەڵ ئەمەشدا جۆرە تێکچڕاژانێکی وا لە ئەندێشەو بەرهەمەکانی (ماڵرۆ)دا هەیە کە هەندێ جار دەبێتە هۆی ئەم جۆرە سووتان و گڕگرتنە، ئەوەش ڕاستگۆیی بەرهەم و چیرۆکەکانی ئەومان پیشان دەدات، کە لە دوای خوێندنەوەی کۆمەڵە نووسینەکانی ئەودا دەتوانین خەیاڵی ئیستاتیکی لە بواری هونەردا بدۆزینەوە... لە ساڵی ١٩٧٤دا مالرۆ خۆی ئەو مەسەلەیەی لە پێشەکی بەرگی دووەمی (بەدگۆڕان)، (مەسخ)دا باس کردووەو دەڵێ: بە دوای مەرگی مارسیل پروست (زمانی دووبارە دۆزراوە) بڵاوکرایەوە خەڵکی تازە لەچەمکی (گەڕان بەدوای زمانی ون بوو)دا. تێگەیشتبوون، چەمکی ئەو کتێبەش تەنیا دوای بڵاوبونەوەی دوا بەرگی ڕۆشن دەبێتەوە.

هۆیەکەشی ئەمەیە کە تەواوی نوسینەکانی مالرۆ لە بارەی هونەریدا جۆرە یەکایەتیەکانی زۆر قوڵی شەتەکدراوی هەمیشەیی تێدایە.

دنیای هونەر، دنیای جاویدانییە:

ئاندرێی گەنج لە ساڵانی یەکەمی گەنجێتی خۆیدا لەگەڵ یەکەمین هاوسەری خۆی (کلارا)دا سەفەری دۆزینەوەو ناکامی خۆی بەرەو هیند و چین دەست پێکرد.

ئایا بەڕاستی ئەو سەفەرە (یەکەم هەنگاوی گەڕان و سووڕان بەدوای جوانی)دا نیشانەیەک نەبووە لە ئارەزووی وەلای دۆزینەوە و دەرک پێکردنی هەندێ چەمکی پەناو پێچی کە دەرک پێکردنیان سانا نەبوو. لە کۆمەڵە نووسینەکانی مالڕۆدا بابەتێکی دەردناک جیلوەیەکی تایبەتی هەیە کە ئەویش ڕەخنەگرتنێکی هونەرمەندانەیە سەبارەت بە شتێ کە ناوی (ژیانی)ی لێ نانرێ؟ شتێکە کە هونەرمەند بەرەو ئەو ڕادەکێشێ و هەوڵ دەدا بە پاڵپشتی و زیرەکی لێهاتوویی خۆی بەیانی بکات، شتێ کە لە دەست هونەرمەندەوە ڕادەکات. بەڕاستی دنیای هونەر لای مالرۆ دنیایەکی دیکەیە، دنیایەکی جاویدانە بەڵگە نەویستە کە ماڵرۆ لەم بارەیەوە جیاوازی هەیە لەگەڵ (پۆڵ ڤالیری) کە بڕوای بە لەناوچوون و شارستانێتی هەیە.. بە بڕوای مالڕۆ لە بەرهەمێکی هونەریدا هێزی چوونەباریەک (هێزی کلێشەگۆڕی) (تناسخ) هەیە کە دەبێتە هۆی مانەوەی ئەو بەرهەمە.

«شارستانێتی بەسەرچووە و مردووە، بەڵام هونەری ئەو شارستانێتییە زیندووە» ئەگەر میسری کۆن لای ئێمە هەمیشە هەر بە نەناسراوی دەمێنێتەوە، بەپێچەوانە، پەیکەرەکانی میسری لە مۆزەخانەکانی ئێمەدا هەیەو قسەمان لەگەڵ دەکەن. بەم جۆرە ئایا(سەدای بێدەنگی) و (ئاوازی چوونە باریەک).

مالرۆ چونە باریەکی گیانی بەرهەمی هونەرییە بە دۆزینەوەیەکی بەڕاستی سەرسامکەر دەزانێو هەمیشە بە پاڵپشتی زانیاری لێی کۆڵیوەتەوە، هەروەها جۆرە گۆڕانێکی هارمۆنی کیمیایی تێدایە، وەک بڵێی بەئاگاداری بوونەوە لە تەسکی وەخت ویستوویەتی گەورەیی بەرهەمی خۆی بە ئاوازێک کۆتایی پێ بهێنێ کە هەندێ جار پەلەپەلی و خێرایی پێوە دیارە. هەڵبەت هێشتا کە لە هەندێ نێوەندا وا باوە کە لە بارەی بەرهەمی جوانناسی ئەندرێ، بەڵام ئەو خاڵە دەبێ بۆ چەندەمین جار دووبارە بکرێتەوە کە مالڕۆ خۆی نە بە مێژوونووس زانیوە نە بە ڕەخنەگری هونەری و نە بە کابرایەکی ئیستاتیکی.

سەرچاوە: گۆڤاری (أدبستان) ژمارە ١٦ فروردین، ١٣٧٠، ل ٢٢.